

TÜRKİYE’NİN CEZASIZLIK GÖRÜNÜMÜ - 2020

Cezasızlık; İnsan Hakları literatüründe, ciddi insan hakları ihlallerinin soruşturulmasının, faillerinin bulunmasının, yargılanmalarının ve cezalandırılmalarının mümkün olmaması halidir. Gerçekleştirilen eylem, tüm hatları ve niteliği ile bir suç teşkil etmesine karşın fiili gerçekleştiren kişinin yasama, yürütme ya da doğrudan yargı birimleri tarafından doğrudan ya da kanun hükmü kullanılarak yargılamadan muaf kılınması veya olması gerekenden daha az cezaya mahkum edilmesi sağlanıyor. Yani

cezasızlık suç ile ilgilenmiyor ama suçluyu koruyor. Fiil ve failden başlayarak devletin tüm organlarına varana kadar her kademeyi kapsayan bu mekanizma, Türkiye’de **son derece yaygın bir idare ve yargı pratiği**.

2 Kasım, Birleşmiş Milletler tarafından “Gazetecilere Karşı İşlenen Suçlarda Cezasızlıkla Mücadele Günü” (*International Day to End Impunity for Crimes Against Journalists*) olarak ilan edildi. Ondan önce, IFEX bünyesinde 23 Kasım tarihi, Cezasızlıkla Mücadele Günü olarak değerlendiriliyordu. 2016 yılında yayınlamaya başladığımız “Türkiye’nin Cezasızlık Görünümü” bültenlerimizin sonuncusu, Kasım 2019- Kasım 2020 döneminde gündeme yansımış “cezazsızlık pratiklerinin” yalnızca bir kısmını kapsıyor, ancak **ulaşabildiğimiz** bilgileri. Biz yine de kapsamı “Gazeteciler” ile sınırlı tutmadık, diğer suçlarla ilgili cezazsızlık örnekleriyle birlikte, bir bütün olarak ele aldık.

Türkiye’de -ne yazık ki- güç kazanan ve sıradanlaşan cezazsızlık politikası zaten kusurlu olan hukuk devleti ve adil yargılanma ilkelerine olan bağlılığı da zayıflatıyor. Türkiye yargısına olan güven giderek daha da güç kaybediyor; güçler ayrılığı mekanizmaları kadük hale geliyor...

Devlet görevlilerinin ve iktidar çevrelerinin yargılamadan kaçınması

Kamu görevlilerinin işledikleri şüpheli ya da sanık olarak yargı önüne çıkarılmaması Türkiye bürokrasisinin hukuk devleti ilkelerine uygun hareket etme mecburiyetini de aşıyor. Vatandaşlar düşüncelerini ifade ettiklerinde, sabahında kolluk kapılarında bitiyor. Bürokrasi ve iktidar ortağı siyasetçiler için durum bunun tersi. Siyasilerin ve bürokratların hedef gösterdiği, alenen hakaret ve iftira ettikleri kişilerin yargı başvurularının akıbeti bu yıl da değişiklik göstermedi; takipsizlik, kovuşturmayaya yer yok...

Örnek olay

Soylu’nun hakareti “ifade özgürlüğü”

Akademisyen, yazar Baskın Oran’ın Haziran 2017’de yayınladığı “Kürtler üzerine bazı trajikomik deneyler” başlıklı yazısına karşılık; “Kendisini ilim adamı diye pazarlamış, yazısının her kelimesini alçakça kurgulamış bir uşak Baskın Oran hakkında suç duyurusunda bulunuyorum” sözleriyle cevap veren İçişleri Bakanı Süleyman Soylu hakkındaki suç duyurusuna verilen “takipsizlik” kararlarına itiraz başvurusu istinaf mahkemesi tarafından da reddedildi. İlk derece mahkemeleri ve istinaf mahkemesi Soylu’nun ifadelerinin “düşünce ve ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini” ileri sürdü. Oran, Agos gazetesindeki köşe yazısında kararı değerlendirdi ve sordu “Her kelimesini alçakça kurgulamış bir uşak bakan” desem başıma bir şey gelir mi?”

Örnek olay

Savcılığa göre nefret, ifade özgürlüğü!

Genç LGBTİ+ Derneği'nin; etkinliklerini “onursuz ibneler”, “Lut kavminin torunları”, “eşcinsel sapkınlar” ifadeleriyle hedef gösteren Yeni Akit gazetesi hakkındaki suç duyurusunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verildi. Küçükçekmece Cumhuriyet Başsavcılığı, ifadeleri “eleştiri” kapsamında değerlendirdi.

Örnek olay

AYM'ye göre polis şiddetiyle ilgili siyasi ve idari yetkililerin soruşturulmaması hak ihlali değil
Anayasa Mahkemesi (AYM), Gezi Parkı eylemlerinde polisin müdahalesi sonucu yaralanan dört yurttaşın şikayetçi olduğu başbakan, içişleri bakanı, vali ve il emniyet müdürü hakkında soruşturma yapılmamasının hak ihlali olmadığına karar verdi. AYM kararında, haklarında İçişleri Bakanlığı'nın soruşturma izni vermediği vali ve emniyet müdürünün yaralanma ile sonuçlanan müdahaleyle arasındaki bağı gösteren delil olmadığı savunuldu. Başbakan ve bakanlar hakkındaki soruşturmanın ise TBMM'nin yetkisinde olduğunu belirtildi.

Örnek olay

AYM'den siyasilerin soruşturulmasını isteyen madenci ailelerine ret

Anayasa Mahkemesi (AYM), Manisa Soma'da 301 işçinin hayatını kaybettiği iş cinayetiyle ilgili dönemin yetkilileri hakkında soruşturma açılmamasıyla ilgili yakınlarını kaybeden ailelerin yaptığı başvuruyu reddetti; “sorumlular hakkında her zaman dava açılabilir” dedi.

Kolluk şiddetinin, işkencenin ve görev kusurlarının cezasız bırakılması

Yargının suça karışan kolluk güçleri karşısında takındığı tavır; kolluğa güven, vatandaşa korku saçmaya devam ediyor. Kolluk güçlerinin işledikleri suçların cezasız kalacağına ilişkin genel kanaati; kayıt dışı gözaltı, kaçırılma, orantısız güç kullanımı ve işkence olaylarında artışı da beraberinde getiriyor...

Örnek olay

12 yaşındaki çocuğu öldüren polise soruşturma izni yok

12 yaşındaki Helin Şen'in Diyarbakır Sur'da sokağa çıkma yasağı sırasında açılan ateşle hayatını kaybetmesiyle ilgili davada, Diyarbakır 1. Ağır Ceza Mahkemesi sanık polis hakkında soruşturma izni alınmadığı için yargılamanın durdurulmasına karar verdi. (Eng.)

Örnek olay

Valilikten 'işkence' açıklaması: Köpek refleksi gösterdi

Diyarbakır Valiliği, Bağlar ilçesinde 30 Mayıs'ta bir polisin yaşamını yitirmesinin ardından yapılan ev baskınlarında Şeyhmus Yılmaz ve eşi Menice Yılmaz'a köpeklerle işkence yapılmasına ilişkin açıklama yaptı; Şeyhmus Yılmaz'ın köpeği tekmelediğini ve bunun üzerine köpeğin “refleks” gösterdiğini iddia etti.

Örnek olay

Berkin'in annesi Gülsüm Elvan'ın kolunu kıran polisler koruma kalkarı

İstanbul Anadolu 8. Sulh Ceza Hakimliği, Gezi Parkı eylemleri sırasında öldürülen Berkin Elvan'ın annesi Gülsüm Elvan'ın kolunu kıran polislerle ilgili verilen takipsizlik kararına yapılan itirazı reddetti. Gülsüm Elvan'ın kolu, 11 Ağustos 2017 tarihinde Kadıköy'de Nuriye Gülmen ve Semih Özakça için yapılan destek eyleminde gözaltına alınırken kırılmıştı.

Örnek olay

Polisin milletvekilinin kolunu kırması 'hukuka uygun' bulundu

Batman Cumhuriyet Başsavcılığı, bir basın açıklamasına yönelik polis saldırısında kolu kırılan Halkların Demokratik Partisi (HDP) Batman Milletvekili Feleknas Uca'nın suç duyurusuyla ilgili,

“müdahale hukuka uygun” diyerek takipsizlik kararı verdi. Savcılık kararına yapılan itiraz ise Batman 2. Sulh Ceza Mahkemesi’nce reddedildi.

Örnek olay

16 yaşındaki çocuğu öldüren polise ceza yok

Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 1. Ceza Dairesi (İstinaf), Kızıltepe’de (Marin) 16 yaşındaki Mazlum Turan’ı öldüren polis Süleyman Esenboğa’ya verilen 10 yıl hapis cezasını “kanunun hükmünü yerine getirdi” diyerek bozdu, “ceza verilmesine yer olmadığına” karar verdi.

Örnek olay

İşkence dosyasına takipsizlik

Gözaltına alınan Naci Çelik isimli yurttaşın, götürüldüğü Sultangazi Karakolu’nda polisler tarafından sabaha kadar işkenceye uğradığına ilişkin Gaziosmanpaşa Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yürütülen soruşturmada takipsizlik kararı verildi. Savcılık, “Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu”nun polise zor ve silah kullanma yetkisi tanıdığını ve işkence mağdurunun basit tıbbi müdahale ile giderilebilir şekilde yaralandığını öne sürdü.

Zaman aşımı ya da gizli tanık beyanlarıyla soruşturmadan kaçınma

“Geciken adalet, adalet değildir” ifadesi genel kabul görür görmesine de, Türkiye’de “gecikme de ekseriyetle adaletle sonuçlanmıyor”. Kamu görevlilerinin taraf olduğu suçlarda, savcılık soruşturmasının -genelde kamuoyu baskısı ile- geç de olsa açılabilmiş olsa da, soruşturma ve kovuşturma evresinin o kadar geniş zamana yayıldığı davalar var ki... “Bir şey yaparmış gibi görünerek” hem olayın kamuoyu gündeminden düşürülmesi, hem de uzun yargılama süreleri ile soruşturmanın “zamanaşımına uğratılması” geçmişten bugüne sıklıkla başvurulan bir yöntem. 2000’li yıllar ile yargılamanın “asli unsuru” haline getirilen gizli tanık beyanları da, yine suçluların yargılamadan kaçındırılmasının pratik yollarından bir tanesi olarak görülüyor.

Örnek olay

Müebbet hapse mahkum edilen işkenceci polislere zamanaşımı kalkanı

İstanbul Emniyet Müdürlüğü, Esenyurt’ta 10 yıl önce bir yurttaşı gözaltında işkenceyle öldüren ve müebbet hapis cezası alan 4 polise zamanaşımı nedeniyle disiplin cezası verilemeyeceğini iddia etti. Polislerin görevden alınması için yapılan başvuruyla ilgili 2011 yılında disiplin soruşturması yürütüldüğü ve “Ceza tayinine yer olmadığı” kararı verildiği belirtildi. Olayın zamanaşımına uğradığı ve yeni bir soruşturma açılmayacağı savunuldu.

Örnek olay

Savcı, 13 yaşındaki çocuğu “örgüt üyesi” yaptı, ölümünü soruşturmaya gerek görmedi

Şırnak İdil’de 2016 yılında ilan edilen sokağa çıkma yasağıyla birlikte kendisinden haber alınmayan ve 20 gün sonra cansız bedeni bulunan 13 yaşındaki Fatma Elarslan, “gizli tanık” ifadeleri doğrultusunda “örgüt üyesi” sayıldı ve hayatını kaybetmesine dair başlatılan soruşturmada, Şırnak Cumhuriyet Savcılığı tarafından “kovuşturmaya yer olmadığı” yönünde karar verildi.

Örnek olay

Dargeçit’teki JİTEM cinayetlerine takipsizlik

Mardin Dargeçit’e bağlı Çelik köyünde 1993’te 7 kişinin öldürülmesi ve köyün yakılmasıyla ilgili 7 yıl önce başlatılan soruşturmaya takipsizlik kararı verildi. Dargeçit Cumhuriyet Başsavcılığı, takipsizlik kararında, öldürülen kişileri “PKK’li milisler” olarak tanımlayıp, yakınlarının ifadelerinin soyut olduğunu savundu.

Yüksek Mahkeme kararlarının yerine getirilmemesi

Cezasızlıkla sonuçlanan, etkin soruşturulmayan, devletin taraf olduğu suçlar karşısında, Türkiye vatandaşlarının başvuru mercilerinden biri de şüphesiz İnsan Hakları Mahkemesi ola geldi. Eylül 2012 tarihinden itibaren ise Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvurunun uygulamaya geçirilmesiyle, kamu gücünü kullanan kişi ve kurumların sebep olduğu hak ihlallerine karşı yargı denetiminin yolu açılmış oldu. Anayasa Mahkemesi'nin kararlarının idare ya da yerel mahkemeler tarafından uygulanmaması örnekleri ise sıklıkla yaşanmaya başladı.

Örnek olay

İşkence, AYM kararına rağmen yine cezasız kaldı

İzmir'de Gezi eylemlerinden sonra gözaltına alınan bir yurttaşın nezarethanede dövülmesi olayı ile ilgili Anayasa Mahkemesi (AYM) kararı doğrultusunda açılan dava yedi yıl sonra cezasızlıkla sonuçlandı. Soruşturma kapsamında verilen takipsizlik kararı, 2016 yılında AYM'nin 'devletin etkili soruşturma yapma usul yükümlülüğünün ihlal edildiğine' karar vermesiyle kaldırılırken, yapılan yargılama sonunda İzmir 5. Asliye Ceza Mahkemesi, polis memuru Y.U'yu suçlu buldu ancak 'basit yaralama' suçundan sadece 3 bin lira adli para cezasına mahkum etti. Mahkeme, sanık polisin 'sabıkasız olduğu ve bir daha suç işlemeyeceği yönünde kanaate varıldığı' gerekçesiyle bu cezayı da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kapsamında erteledi. Böylece, yedi yıl süren yargı mücadelesi sonunda suçlu bulunan polis memuru, ceza almadan kurtuldu.

Mahpuslara karşı işlenen suçların cezasız bırakılması

Cezaevlerinin devlet otoritesinin en vahşi uygulama alanlarından bir tanesi olduğuna şüphe yok. Cezaevlerinde vuku bulan kötü muamele, şüpheli ölüm ve işkence vakaları da cezasızlık politikalarının güçlenmesi ile artış gösteriyor. Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin şartları trajik olarak kötüleşmeye devam ediyor.

Örnek olay

Savcılığın inkar ettiği kötü muamelenin görüntüleri ortaya çıktı

"MİT kanununa muhalefet" iddiasıyla tutuklanan Odatv Genel Yayın Yönetmeni Barış Pehlivan'ın Silivri Cezaevi'nde kötü muamele ve aşağılayıcı tavırlara maruz kaldığı anlara dair video kayıtları ortaya çıktı. Avukatlarının şikayeti üzerine savcılık iddiayı yalanlamış, kovuşturmaya yer olmadığını söylemişti.

Örnek olay

Cezaevinden "işkence" savunması: Yeni açıldık, böyle sorunlar olabiliyor

İşkence iddialarıyla gündeme gelen Afyon 1 No.'lu T Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutukluları ziyaret eden Özgürlükçü Hukukçular Derneği'nden avukatlar, hazırladıkları raporda cezaevinde falaka, hakaret, tehdit ve kaba dayak uygulandığına dikkati çekti. Cezaevi yönetimi ise işkence ve hak ihlallerini "yeni açılmış olmalarına" bağlayarak kendisini savundu.

Örnek olay

"Hayata Dönüş"te gerekçeli karar: Askerin beyanı esas, mahpus suçlu

Ümraniye Cezaevi'ne 19 Aralık 2000'de düzenlenen "Hayata Dönüş Operasyonu" ile ilgili 267 askere açılan davada verilen kararın gerekçesi açıklandı. İstanbul Anadolu 8. Ağır Ceza Mahkemesi;

askerlerin “Biz yapmadık” beyanlarını beraate gerekçe yaparken, operasyonun “bu şekilde” gerçekleşmesinin sorumlusu olarak cezaevi içerisinde açlık grevi yapan tutuklular gösterildi. Yani yaşananların “sorumlusu” mahkumlar çıktı. Beraat kararıyla beraber, operasyonda ölenlerin failleri “meçhul” kaldı.

Erkek şiddetinin cezasızlığı

Kadın ve çocuğa yönelik erkek şiddeti artıyor. Covid-19 salgınıyla mücadelenin birinci evresinde başvurulan “eve kapanma” da erkek şiddetinin artışında etkili olduğu değerlendirildi. Ancak Türkiye’de erkek şiddetinin artışında başat unsur yargının ve idari mercilerin erkeği kollamaya devam etmesi. Artan erkek şiddetinin adil yargılanması, hatta yargılanması çoğu zaman ancak kamuoyunun sosyal medya mecralarında olayı gündem yapması ile mümkün olabiliyor. “Haksız tahrik indirimi ve iyi hal indirimleri” ne yazık ki erkek şiddetinin yargı tarafından kollanmasının ve cezasız bırakılmasının gerekçesi(!) olmaya devam ediyor.

Örnek olay

İpek Er’in intihara sürüklenmesi

Batman’da yaşamına son veren 18 yaşındaki İpek Er’e cinsel saldırıda bulunarak ölümüne sebebiyet veren jandarma uzman çavuş Musa Orhan, Siirt 1. Ağır Ceza Mahkemesi’nde yargılandığı davanın ilk duruşmasında savunma yapmayarak susma hakkını kullandı. Davanın ilk duruşmasında mahkeme heyeti, tutuksuz yargılanmasına karar verdi. Heyet gerekçesinde sanık uzman çavuşun “kaçma şüphesi bulunmadığına” hükmetti. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, sanık Musa Orhan’ın tutuklanması için sosyal medya mecrasında kampanya düzenleyenleri hedef aldı, kampanyayı “terör örgütünün sözcülüğünü yapmakla” itham etti.

Örnek olay

Fatma Şengül cinayeti

İstanbul Maltepe’de 30 Mart 2019 tarihinde sabah saatlerinde aynı işyerinde çalıştığı Fatma Şengül’ü evinin önünde silahla öldüren Zeynel Akbaş, oy çokluğu ile “Haksız tahrik altında öldürme” suçundan 18 yıl hapis cezasına çarptırıldı.

İstikrarlı bir devlet politikası olarak cezasızlık

Yılları ve bir dizi siyasi altüst oluşu geride bırakan bazı olaylar, cezasızlığın bir devlet politikası olduğunu hatırlamanın en kestirme yollarından biri. Öyle görünüyor ki farklı iktidarlar döneminde ya da aynı iktidarların farklı(!) politik motivasyonlara sahip olduğu dönemlerde de bilhassa azınlık grupların, Kürtlerin, muhaliflerin vb. devlet eliyle mağdur edildiği davalarda cezasızlık politikaları 2020 yılında da devam ediyor...

Tahir Elçi soruşturması: 4 yılın ardından... Üç polis şüpheli

Tahir Elçi cinayetinin üzerinden 4 yılı aşkın zaman geçmesine rağmen, soruşturmada sis perdesini aralayacak bir ilerleme kaydedilemedi. 4 yıldır süren soruşturmada deliller usulüne uygun toplanmadı. Dosyaya bakan 4 başsavcı, 5 savcı değişirken; bir kişinin bile ne fail ne de şüpheli olarak ifadesi alındı. Görüntülerde Elçi’nin bulunduğu yöne doğru ateş ettiği açıkça görülen 3 kolluk görevlisi önce ‘tank’, 4 yılın ardından “şüpheli” olarak dosyada yer aldı. Olay yerinde bulunan 30’u aşkın polis silahlarına dair kriminal inceleme de yapılmadı, Elçi’yi vuran kurşunun hangi silahtan çıktığı tespit edilmedi. Cinayetin aydınlatılması yönündeki tüm çağrılara ve kamuoyu baskısına rağmen,

soruşturma etkin yürütülmemeye devam ediyor. Ekim ayında görülen ilk davaya sanık polisler katılmadı; Elçi ailesinin avukatları ve eşi Türkan Elçi'nin tüm talepleri mahkemece reddedildi.

Dink Cinayeti: Gerçek failler 13 yıldır kayıp

Agos gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, katledilişinin 13. yıldönümünde, başta vurulduğu Agos önünde olmak üzere birçok ilde çeşitli etkinliklerle anıldı. Geçen 13 yılda tetikçiler yakalansa da, cinayetin perde arkasındaki sorumlular açığa çıkarılmadı. Bu süre içerisinde iktidar; değişen siyasi iklime göre davayı önce Ergenekon'a, ardından da uzun yıllar birlikte yol aldığı cemaate bağlamaya çalıştı. Kamuoyu baskısı, ailenin ve avukatların ısrarlı çalışmaları sonrasında dönemin kamu görevlileri sanık kürsüsüne çıkarıldı ancak özellikle cinayete giden yol ve cinayetin nasıl karara bağlandığı hâlâ açığa çıkmış değil... Cinayetin gerçek faillerinin kim olduğu soru işaretleri olarak kalmaya devam ediyor.

JİTEM yine bulunamadı

2011 yılında soruşturması başlatılan, 1993-1996 yılları arasında 19 kişinin kaybedilmesini konu edinen "Ankara JİTEM davası" 23. duruşması, Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde karara bağlandı. Sanıklardan yalnızca Yeşil Kod adıyla nam Mahmut Yıldırım'ın dosyası ayrılırken, aralarında dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar'ın da bulunduğu diğer sanıkların beraatine hükmedildi.

Uğur Kaymaz dosyası 15 yıldır cezasız

Mardin'in Kızıltepe ilçesinde, 21 Kasım 2004 tarihinde evinin önünde babasıyla birlikte polisler tarafından açılan yaylım ateşiyle katledilen 12 yaşındaki Uğur Kaymaz'ın öldürülmesinin üzerinden 15 yıl geçti. Olayın hemen sonrasında Mardin Valiliği, evlerinin önünde öldürülen baba ve oğlunu "eylem hazırlığındaki terörist" olarak kamuoyuna yansıttı. 4 polis hakkında açılan ve "güvenlik" gerekçesiyle Eskişehir'e taşınan dava, beraatle sonuçlandı. Yargıtay'ın da onama kararıyla dosya AİHM'e taşınırken, Türkiye "yaşam hakkı ihlali"nden mahkum oldu. Ancak AİHM kararı doğrultusunda yeniden yargılama yapılması isteği, hiçbir gerekçe gösterilmeden reddedildi. Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) yapılan başvuruya da yıllar sonra cevap verildi; AİHM kararının takdiri bir karar olduğu savunuldu, yeniden yargılama yapılamayacağına karar verildi. 15 yıldır cezasız kalan dosya şimdi yeniden AİHM önünde.